

საქართველოში აქციზური გადასახადის სიდიდისა და დინამიკის ზოგიერთი ასპექტის შესახებ

იოსებ არჩვაძე

ეკონომიკის დოქტორი, პროფესორი, ქუთაისის უნივერსიტეტი, საქართველო

ioseb.archvadze@unik.edu.ge

საკვანძო სიტყვები: აქციზი, გადასახადები, სახელმწიფო ბიუჯეტი, ფისკალური პოლიტიკა, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები, მთლიანი შიგა პროდუქტი.

J.E.L. classification: E0, E6, K2

ანოტაცია

სტატიაში განხილულია აქციზური გადასახადის როლი და მნიშვნელობა საბიუჯეტო შემოსავლების ფორმირებაში „ეკონომიკური თავისუფლების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონით სხვა გადასახადებისადმი დაწესებული შეზღუდვების პირობებში, მისი წილი მშპ-სა და გადასახადებში, აქციზების სტრუქტურა ქვეყანაში და მის ფარგლებს გარეთ წარმოებული საქონლის მიხედვით, განხორციელებულია შედარებები სხვა ქვეყნებთან აქციზური საგადასახადო ტვირთისა და სასაქონლო სტრუქტურის მიხედვით. განსაკუთრებული ყურადღება დათმობილი აქვს აქციზს მის უმსხვილეს კონტრიბუტორზე - თამბაქოს ნაწარმზე.

შესავალი

აქციზი საბიუჯეტო სახსრების მობილიზების მნიშვნელოვანი და საქართველოსათვის, რიგ გარემოებათა გამო, სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლების სულ უფრო მზარდი წყაროა. საქართველოს ორგანული კანონი „ეკონომიკური თავისუფლების შესახებ“ (ამოქმედდა 2013 წელს) სერიოზულად ზღუდავს აღმსრულებელი ხელისუფლების მანევრირების შესაძლებლობას ფისკალური პოლიტიკის სფეროში. ამან სერიოზული პრობლემები შეუქმნა ზოგადად ხელისუფლების ეკონომიკური პოლიტიკის ეფექტიანობას, რამეთუ აღნიშნული კანონი და შესაბამისი ჩანაწერი კონსტიტუციაში კრძალავს ახალი გადასახადების შემოღებას და მოქმედ გადასახადებში განაკვეთის ზრდას საყოველთაო რეფერენდუმის მიერ მიღებული დადებითი გადაწყვეტილების გარეშე. ამასთან, ეს შეზღუდვა არ ვრცელდება აქციზზე. აღნიშნულის გამო აქციზმა საქართველოს უახლეს ისტორიაში ფაქტობრივად საგანგებო, „სასწრაფო ფისკალური დახმარების“ ფუნქციები შეიძინა. - აქციზური გადასახადების მობილიზების ადმინისტრირების შედარებითი სიიოლისა და ტრანსპარენტულობის გამო იგი გახდა საგადასახადო პოლიტიკის ერთგვარი „სამაშველო რგოლი“, რომლის ფუნქციაც სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლებისა და ხარჯების სხვაობის დიდი ნაწილის დაფარვის „თავის თავზე აღებაა“. 2013 წლის შემდეგ დროინდელ პერიოდში,

ბიუჯეტში აკუმულირებული აქციზი, ნომინალური მშპ-ის მატებასთან შედარებით, 2.1-ჯერ, ხოლო სხვა გადასახადებთან შედარებით - 2.9-ჯერ უფრო სწრაფად იზრდებოდა. შედეგად, მნიშვნელოვნად გაიზარდა ამ პერიოდში აქციზის წილი სახელმწიფო ბიუჯეტის საგადასახადო შემოსავლებსა და ქვეყნის მთლიან შიგა პროდუქტში.

საქართველოს კონსტიტუციის ახალი რედაქციით, გადასახადებთან დაკავშირებული ზემოხსენებული დათქმა 2030 წლამდე შენარჩუნდება. ეს ნიშნავს, რომ ხელისუფლება იძულებული იქნება მართვის, ეკონომიკური სარგებლის მიღების უზრუნველყოფის პირდაპირი მეთოდების გამოყენების ნაცვლად უფრო ინტენსიურად მიმართოს ბიუჯეტის შევსების არაპირდაპირ მეთოდებს, პირველ რიგში, აქციზური გადასახადის პერიოდულ ზრდას. შედეგად, უკვე დღეს აქციზური განაკვეთებით, მათი წილით ბიუჯეტის საგადასახადო შემოსავლებსა და ქვეყნის მშპ-ში საქართველო უსწრებს თითქმის ყველა პოსტსაბჭოთა ქვეყანას, აგრეთვე მსოფლიოს მრავალ სხვა სახელმწიფოს.

ყოველივე ამის გათვალისწინებით აქციზის საკითხი თანაბრად აქტუალურია ეკონომიკური პოლიტიკისა და თეორიისათვის, რის გამოც ის არის და კიდევ დიდხანს იქნება ეკონომიკური პოლიტიკის მწარმოებელი ინსტიტუტებისა და ეკონომიკის, სახელმწიფო ფინანსების საკითხებზე მომუშავე მეცნიერების ყურადღების ცენტრში.

ძირითადი ტექსტი

ფაქტია, რომ „ეკონომიკური თავისუფლების აქტი“ თავისთავად ვერ უზრუნველყოფს ვერც ეკონომიკურ ზრდას, ვერც ინვესტიციების სტაბილურ და მზარდ მოზიდვას, მაგრამ განაწილებისა და გადანაწილების სისტემის ეფექტი-

ანობას შედარებით დაბლა სწევს და ამორებს სოციალურ სამართლიანობას, ამასთანავე, ზრდის ჩრდილოვანი ეკონომიკის წარმოქმნის სტიმულებსა და მასშტაბებს.

ეს განსაკუთრებით ნათლად ჩანს აქციზის მაგალითზე, რომელსაც საქართველოს ხელისუფლება უკვე მესამე წელია იყენებს „სახანძრო ჭავლად“ იმ დეფიციტის ჩასაქრობად, რაც გამოიწვია მოგების გადასახადის ადმინისტრირებაში ე.წ. „ესტონურ მოდელზე“ გადასვლამ. ამ მოდელის შემოღებიდან პირველსავე წელს, 2017 წელს მოგების გადასახადიდან პოტენციური 600 მილიონი ლარის ოდენობის წლიური ზარალის კომპენსაცია გადიდებულ აქციზებს „აკიდეს“. აღნიშნულის გამო საწვავისა და თამბაქოს მომხმარებელთა (ანუ, საქართველოს მოსახლეობის უდიდესი ნაწილის) რეალური შემოსავლები 2017 წელს წინა წელთან შედარებით არა თუ გაიზარდა (შემოსავლების ნომინალური ზრდის პირობებშიც კი!), არამედ შემცირდა 1.0%-ით. მთლიანად, ამ წელს ფასების მატების 4/5-ზე მეტი აქციზური განაკვეთების მატებამ „უზრუნველყო“. აღნიშნული გადასახადის ტვირთის სიმძიმე გადასახადის გადამხდელთა შემოსავლებისადმი უკუპროპორციულ დამოკიდებულებაშია, რაც მას ჩრდილოვანი ეკონომიკის მასშტაბების ზრდის საფრთხესთან ერთად სოციალური სამართლიანობის პრინციპებსაც ამორებს.

აქციზს თამბაქოსა და ალკოჰოლზე აქვს ორი ძირითადი ფუნქცია: სოციალური, ჯანსაღი ცხოვრების დასამკვიდრებელი, თამბაქოსა და ალკოჰოლის მოხმარების შემზღვეველი და ფისკალური, ბიუჯეტის შემავსებელი. მაგრამ ზემოხსენებული კანონის მოთხოვნების გამო, რადგანაც ხელისუფლებას მკვეთრად აქვს შეზღუდული ფისკალური მანევრის განხორციელების შესაძლებლობა, აქციზების ზრდა ბო-

ლო წლებში ფაქტობრივად გადაიქცა, როგორც ზემოთ ითქვა, ბიუჯეტის შევსების მაშველ რგოლად.

შესაბამისად, ბოლო წლებში იზრდება აქციზური გადასახადის როლი და მნიშვნელობა საქართველოს ეკონომიკაში, საბიუჯეტო სახსრების მობილიზებაში; მარტო 2012 წლის შემდეგ მისი წილი საქართველოს საგადასახადო შემოსავლებში დაახლოებით 1.5-ჯერ, ხოლო აბსოლუტური მოცულობა - ორჯერ და მეტად - 127.6 პროცენტით გაიზარდა. ეს იმ დროს, როდესაც იმავე პერიოდში (2018 წ. - 2012 წ.-თან) ქვეყნის ეკონომიკა (ნომინალურ ფასებში) მხოლოდ 55.3%-ით, ხოლო გადასახადების ჯამური მაჩვენებელი, აქციზების გამოკლებით - 45.5%-ით გაიზარდა. ამჟამად აქციზის წილი სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლებში 15%-ს აღემატება, ხოლო მისი თანაფარდობა ქვეყნის მშპ-სთან 3.6%-ია. (საქსტატი, ფინ.სამინისტრო, 2019)

ქვემოთ მოტანილ გრაფიკზე წარმოდგენილია აქციზური შემოსავლების თანაფარდობა საქართველოს მშპ-სა და მთლიან საგადასახადო შემოსავლებთან 2000-2019 წლებში. (საქსტატი, 2019)

2019 წელს, სახელმწიფო ბიუჯეტის გეგმის პროექტის მიხედვით, საქართველოს მშპ, რეა-

ლისტური, ოპტიმალური სცენარით, 2012 წელს შედარებით გაიზარდება 72.5%-ით, გადასახადების მთელი მასა - 53.1%-ით, ხოლო აქციზები - 127.2 %-ით. აქციზური გადასახადის ზრდის ასეთი წინმსწრები ზრდა განპირობებულია, გარდა ზემოხსენებული „ეკონომიკური თავისუფლების შესახებ“ კანონის დათქმისა, ისეთი გარემოებებითაც, როგორცაა, მაგალითად, მოსახლეობის შემოსავლების ზრდა (2019 წელს საქართველოს შინამეურნეობათა ფულადი სახსრები, სულ ცოტა, 7 მლრდ. ლარით, ანუ თითქმის 3/4-ით გადააჭარბებს 2012 წლის დონეს), რის გამოც ამ შემოსავლების სულ უფრო მზარდი ნაწილი წარმართული იქნება აქციზს დაქვემდებარებული საწვავის, ალკოჰოლისა და თამბაქოს ნაწარმის შესაძენად.

აქციზური გადასახადების ზრდაზე გავლენას ახდენს აგრეთვე ინფლაცია და სამუშაო ძალის ანაზღაურების ზრდა. - 2012 წელს შედარებით 2019 წელს ქართული ლარი აშშ დოლართან დაეცა 48.4%-ით (1.65-დან 2.80-მდე), სამომხმარებლო ფასების ზრდამ შეადგინა 25.8%, ხოლო საშუალო ხელფასის რეალური მყიდველობითი უნარიანობა 34.2%-ით გაიზარდა. ამის გარდა, ევროკავშირთან დადებული ხელშეკრულებებით, ქართულ მხარეს აღე-

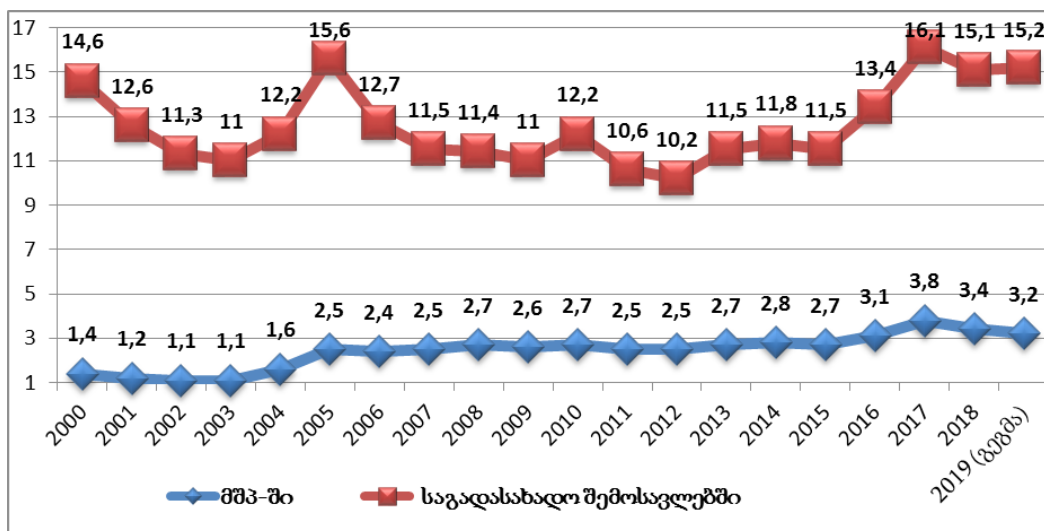
ცხრილი 1

საქართველოს მთლიანი შიგა პროდუქტის, გადასახადებისა და აქციზის დინამიკა 2012-2018 წლებში (%; 2012 წ. = 100)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
მთლიანი შიგა პროდუქტი	100	102.6	111.4	121.4	130.0	144.6	155.3
გადასახადები - სულ	100	99.8	108.7	119.8	126.8	142.7	153,9
მათ შორის გადასახადები აქციზის გარეშე	100	98.4	106.7	118.1	122.3	133.3	145.5
აქციზი	100	112.1	125.8	135.2	166.1	225.3	227,6

დიაგრამა 1

აქციზის წილი საქართველოს მშპ-სა და სახელმწიფო ბიუჯეტის საგადასახდო შემოსავლებში 2000-2019 წლებში, %

ბული აქვს ვალდებულებები თამბაქოს ნაწარმზე აქციზების ზრდის შესახებ. ბუნებრივია, ასეთ პირობებში აქციზური გადასახადების ზრდა (თუმცა, არა მასშტაბი!) ლოგიკურ კანონზომიერებას ექვემდებარება.

საქართველოში მობილიზებული აქციზური გადასახადების მხოლოდ 12% მოდის საქართველოს ტერიტორიაზე წარმოებული პროდუქციის რეალიზაციაზე, დანარჩენი იმპორტირებული პროდუქციის დამსახურებაა. ეს

კიდევ ერთხელ მიანიშნებს, თუ რა დიდ როლს ასრულებს საერთაშორისო ეკონომიკური კავშირები ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკაში, მოსახლეობის კეთილდღეობაში.

ქვემოთ მოტანილია ცხრილი, რომელიც გვიჩვენებს პროდუქციის ცალკეული სახეობების მიხედვით საქართველოში და მის ფარგლებს გარეთ წარმოებული პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებული აქციზური შემოსავლების სტრუქტურას.

როგორც მოტანილი ცხრილიდან ჩანს, მობი-

ცხრილი 2

2018 წელს საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტში მობილიზებული აქციზური გადასახადის სტრუქტურა საქონლის ცალკეული სახეობებისა და წარმოების ადგილის მიხედვით, %

საქონლის დასახელება	მ.შ. წარმოებული პროდუქციის რეალიზაციიდან:	
	საქართველოს ტერიტორიაზე	სხვა ქვეყნებში
სულ	12.0	88.0
მათ შორის:		
თამბაქო	8.2	91.8

არაყი	13.6	86.4
ლუდი	89.1	10.9
მობილური კავშირგაბმულობა	100	-
ბუნებრივი აირი	100	-
ნავთობი და ნავთობპროდუქტები	-	100
მსუბუქი ავტომობილები	-	100

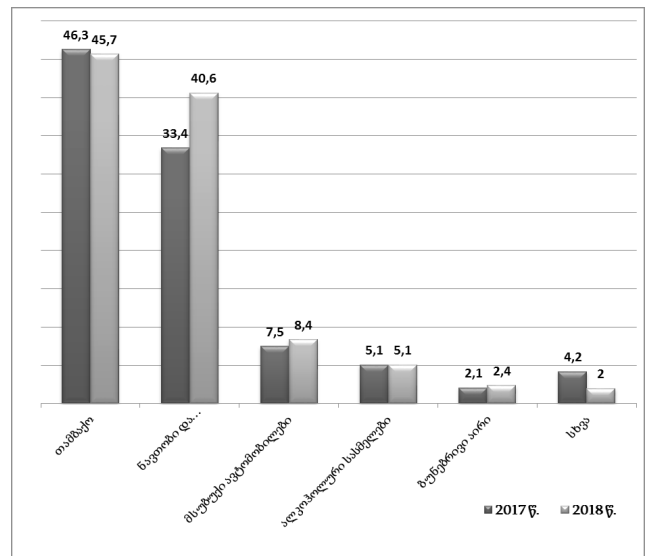
ლური კავშირგაბმულობისა და ბუნებრივი აირის ხაზით აქციზი მთლიანად საქართველოში ტერიტორიაზე განხორციელებული წარმოების (მიწოდების) საფუძველზეა მობილიზებული, ხოლო ნავთობისა და ნავთობპროდუქტების (ბენზინი, დიზელი, ნავთი, სხვა ნავთობპროდუქტები), აგრეთვე ავტომობილების რეალიზაციიდან მობილიზებული აქციზი - მხოლოდ იმპორტის ხარჯზე.

აქციზი, როგორც არაპირდაპირი გადასახადი, საბოლოო მომხმარებელს აწვება ტვირთად. ამასთან, თუკი ნავთობპროდუქტებსა და ავტომობილებზე იურიდიული პირების მონაწილეობა აქციზის დაფარვაში თითქმის შეესატყვისება მათსავე მონაწილეობას დამატებული ღირებულების გადასახადების ფორმირებაში, თამბაქოსა და ალკოჰოლურ ნაწარმზე აქციზი თითქმის მთლიანად ფიზიკური პირების ინდივიდუალური შემოსავლებით იფარება (თუ რა თქმა უნდა, ორგანიზაციების მიერ წარმომადგენლობით ხარჯებზე „ჩამოწერილ“ თამბაქოსა და ალკოჰოლურ სასმელებს არ მივიღებთ მხედველობაში).

სახელმწიფო ბიუჯეტის აქციზურ შემოსავლებში ყველაზე მაღალი წილი თამბაქოს ნაწარმზე მოდის (45.7%). ის თითქმის 17%-ით აღემატება ყველა სახის ნავთობისა და ნავთობპროდუქტების რეალიზაციიდან მიღებულ აქციზურ შემოსავლებს, რაზეც წარმოდგენას ქვემოთ ცხრილი იძლევა.

დიაგრამა 2

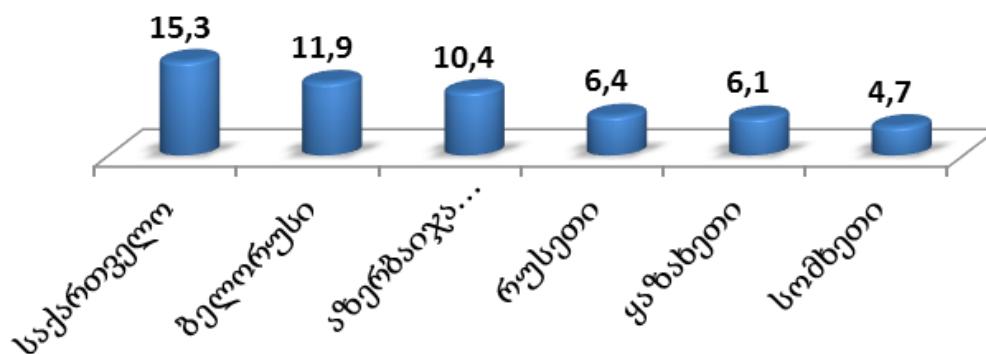
საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტში მობილიზებული აქციზური გადასახადების სტრუქტურა საქონლის სახეობების მიხედვით 2017-2018 წლებში, %

საქართველო, სხვა ქვეყნებისაგან გამოირჩევა, ერთი მხრივ, გადასახადების რაოდენობის სიმცირითა და ზომიერი საგადასახადო ტვირთით. – ბოლო მონაცემებით იგი საქართველოში 23.8%-ს შეადგენს და ევროკავშირის ანალოგიურ მაჩვენებელზე (40.2%) 1.7-ჯერ უფრო დაბალია. მეორე მხრივ, საქართველო აგრეთვე „გამორჩეულია“ აქციზური გადასახადის მაღალი წილით საგადასახადო შემოსავლებში მთელ პოსტსაბჭოთა სივრცეში. ეს კარგად ჩანს ქვემოთ დიაგრამაზე.

დიაგრამა 3

აქციზური გადასახადის წილი სახელმწიფო ბიუჯეტის საგადასახადო შემოსვლებში (პროცენტი)

ბოლო წლებში საქართველოში აქციზური შემოსავლების ზემოხსენებული აბსოლუტური და შეფარდებითი ზრდა „დინების საწინააღმდეგოდ“ კი არ ხდება, არამედ ადგილი აქვს ამ სახის გადასახადის (მოდიფიცირებული ბრუნვის გადასახადის) თავისებურ რეკონკისტას - ადრე დაკარგული პოზიციების დაბრუნებას. - 1985 წელს საბჭოთა კავშირში ბრუნვის გადასახადზე მოდიოდა მშპ-ის 13.6%, 1980 წელს - 15.2%; 1930-იან წლებში მის ხარჯზე ყალიბდებოდა სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლების 50-60%. (Боровко, 2012:12)

აღსანიშნავია, რომ აქციზური გადასახადების წილი საქართველოში ერთერთი მაღალია არა მარტო პოსტსაბჭოთა სივრცეში, არამედ გლობალური მასშტაბითაც. ასე, მაგალითად, თუ აშშ-ში აქციზის წილი მშპ-ში 0.4%-ია, საქართველოში - იგი 3.4-3.8%-ია; აშშ-ის ფედერალურ ხარჯებს აქციზი ავსებს მხოლოდ 2.0%-ით, საქართველოს საბიუჯეტო ხარჯებს კი - 14.1%-ით (შედარებისთვის: ევროპის ქვეყნებიდან სახელმწიფო ბიუჯეტს თამბაქოს აქ-

ციზი ფინეთში ავსებს დაახლოებით 2%-ით, ლუქსემბურგში კი - 6.2%-ით). ამის გამო, თუ მოსახლეობის ერთ სულზე საქართველოს თანაფარდობა აშშ-სთან მშპ-ის მიხედვით შეადგენს 7%-ს, აქციზური ტვირთის მიხედვით იგი უკვე 61%-ია, ანუ 8.5-ჯერ უფრო მაღალი.

სამართლიანობისათვის ისიც უნდა ითქვას, რომ აქციზის ასეთი მაღალი წილი საქართველოს საბიუჯეტო შემოსავლებსა და მშპ-ში განპირობებულია არა მარტო აქციზური გადასახადის სიდიდით, არამედ ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობაში მწვევლთა მაღალი წილითაც.

საქართველოში რეალიზებული აქციზური მარკების რაოდენობამ 2018 წელს 381.4 მლნ.-ს მიაღწია. (ფინ.სამინისტრო, 2019). აშშ-ში მოზიზებული აქციზური გადასახადი თამბაქოს ნაწარმის რეალიზაციიდან შეადგენს დაახლოებით 15 მლრდ. აშშ დოლარს, ხოლო აქციზური გადასახადი საშუალოდ ერთ კოლოფ სიგარეტზე - ერთი დოლარია. (Excise tax..., 2019). ამის საფუძველზე, მარტივი გათვლებით ვღებულობთ, რომ მოსახლეობის ერთ სულზე (და არა

მწვევლებზე!) სიგარეტის სადღეღამისო მოხმარება საქართველოში შეადგენს 5.33 ლერს, აშშ-ში კი - მხოლოდ 2.53 ლერს, ანუ საქართველოს ანალოგიური მაჩვენებლის მხოლოდ 47%-ს. აქ აბსტრაგირებას ვახდენთ იმ გარემოებიდან, რომ როგორც აშშ-ში, ისე საქართველოში, ადგილი აქვს არააქციზური, კონტრაბანდული და კონტრაფაქტური თამბაქოს ნაწარმის მოხმარებას.

მოსახლეობის ერთ სულზე საქართველოშიც რომ თამბაქოს ნაწარმის მოხმარების სიხშირე, ინტენსივობა აშშ-ის ანალოგიური იყოს, მაშინ საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტი წელზე გაანგარიშებით (2018 წლის მონაცემების მიხედვით) თამბაქოს ნაწარმზე აქციზური გადასახადების სახით მიიღებდა დაახლოებით 2.1-ჯერ ნაკლებს, ანუ მხოლოდ 315 მლნ. ლარს, ნაცვლად ფაქტობრივი 673 მლნ. ლარისა (ე.ი.,

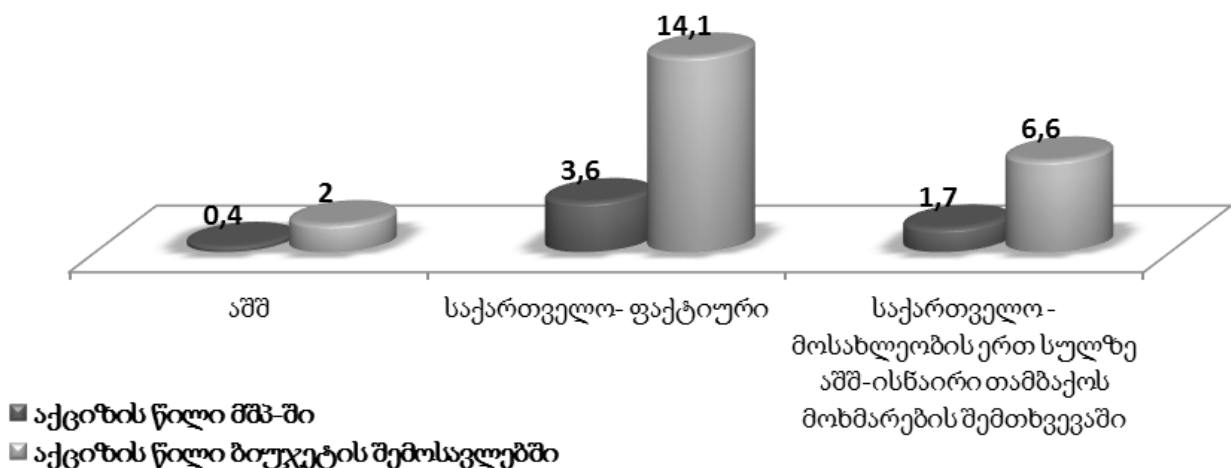
357 მლნ. ლარით ნაკლებ) შემოსავალს.

სხვაგვარად რომ ვთქვათ, საქართველოში მოსახლეობის ერთ სულზე თამბაქოს მოხმარების იმ დონის შემთხვევაში, რაც ოფიციალურად ფიქსირდება აშშ-ში, სახელმწიფო ბიუჯეტის საგადასახადო შემოსავლები ფაქტობრივთან შედარებით დაახლოებით 4 პროცენტით ნაკლები იქნებოდა. ეს კი საქართველოს მთლიანი შიგა პროდუქტის ერთი პროცენტია!

ქვემოთ მოტანილია გრაფიკი წარმოაჩენს საქართველოსა და აშშ-ის შედარებას საგადასახადო ტვირთის თაობაზე თამბაქოს ნაწარმის მიხედვით მთლიანად და იმ ჰიპოთეტური ვარიანტის მიხედვით, თუკი თამბაქოს ნაწარმის მოხმარება მოსახლეობის ერთ სულზე საქართველოში და აშშ-ში თანაბარი იქნებოდა.

დიაგრამა 4

აქციზის წილი აშშ-ისა და საქართველოს მშპ-სა და სახელმწიფო ბიუჯეტებში 2017 წელს (პროცენტი)

ზოგადად, აქციზური განაკვეთები საქართველოში უფრო მაღალია - აბსოლუტურ განზომილებაში, თვით ოფიციალური კურსით აშშ-ის ანალოგიურ მაჩვენებლებთან შედარებით. თამბაქოს ნაწარმზე აქციზი საქართველოში ამერიკასთან შედარებით 2-4-ჯერ უფრო მაღალია. ანალოგიური მდგომარეობაა სხვა სახეობის პროდუქციის მიხედვითაც. მაგალითად, 1 ლიტრ სპირტიან სასმელებზე აქციზი, საშუალოდ, ამერიკისას 10-15%-ით აღემატება, ბენზინზე (შესაბამისი აქციზი 1 ლიტრ ბენზინზე 4.9 ცენტი და 13.9 ცენტი) – 2.9-ჯერ. (საგად. კოდექსი, 2019).

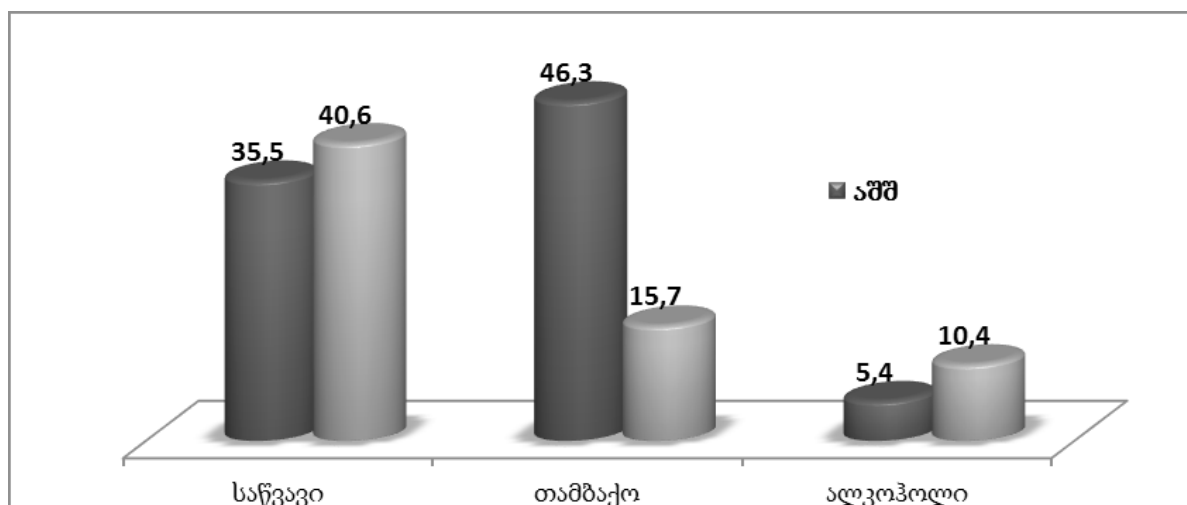
თავად აქციზური შემოსავლების ფორმირებაში განსხვავებული სტრუქტურა აქვთ აშშ-სა და საქართველოს. - აშშ-ის აქციზური შემოსავლების დაახლოებით მესამედი ისეთ საქონელსა და მომსახურებაზე მოდის, რომლებიც საქართველოში არ იბეგრება (აეროპორტების

მომსახურება; მედიკამენტები); თავის მხრივ, საქართველოში ბოლო დრომდე იბეგრებოდა ისეთი მომსახურება (მობილური კავშირგაბმულობა - საქართველოში აქციზური გადასახადების დაახლოებით 2.0%), რომელიც აშშ-ში თავისუფალია აქციზური გადასახადისაგან.

ამასთან, როგორც ამერიკაში, ისე საქართველოში, აქციზით იბეგრება საწვავი, თამბაქოს ნაწარმი და ალკოჰოლი. აქციზურ შემოსავლებში საწვავის წილი თითქმის თანაბარია საქართველოში და ამერიკაში (შესაბამისად, 35.5% და 37.4%), ალკოჰოლიდან მობილიზებული აქციზი საქართველოს ბიუჯეტში 1.8-ჯერ ნაკლებად იკავებს აშშ-სთან შედარებით (5.4% და 9.6%). სამაგიეროდ, თამბაქოდან მიღებული აქციზური შემოსავლებით აქციზების მთლიან შემოსავლებში საქართველო აშშ-ს 3.2-ჯერ უსწრებს (შესაბამისად, 46.3% და 14.5%).

დიაგრამა 5

საწვავის, თამბაქოსა და ალკოჰოლის წილი აქციზური გადასახადების მთლიან მოცულობაში აშშ-სა და საქართველოში (პროცენტი)

თამბაქოს ნაწარმზე აქციზის წლიური მოცულობისა და აქციზური განაკვეთის გათვალისწინებით, მოსახლეობის ერთ სულზე გაანგარიშებით, თამბაქოს ნაწარმის რეალიზაციიდან სახელმწიფო ბიუჯეტის მიერ მიღებული შემოსავალი აშშ-ში მხოლოდ დაახლოებით 46 აშშ დოლარია, მაშინ როდესაც საქართველოში (მოხმარების უფრო მაღალი მასშტაბებისა და მაღალი აქციზური განაკვეთის გამო) - თითქმის 1.6-ჯერ მეტი - დაახლოებით 72 აშშ დოლარი. სიგარეტის აქციზი მკვეთრად განსხვავდება აშშ-ის შტატების მიხედვით. - ასე მაგალითად, იგი ერთერთი ყველაზე მაღალია ნიუ იორკის შტატში - 4.35 დოლარი ერთ კოლოფ სიგარეტზე. აქციზი კიდევ უფრო მაღალია, ფედერალურ ოლქ კოლუმბიაში, სადაც იგი 2018 წლის 1 ოქტომბრიდან 4.50 დოლარს შეადგენს; პუერტო რიკოში აქციზი ერთ კოლოფ სიგარეტზე აღწევს 5.10 დოლარს, ხოლო შტატ მისურიში მხოლოდ 0.17 ცენტს. მთლიანად, აშშ-ის 12 შტატში აქციზი ერთ კოლოფ სიგარეტზე ერთ აშშ დოლარზე ნაკლებია, ხოლო 11 შტატში - 3 დოლარზე მეტი. (Cooc, 2018).

ამასთან, აღსანიშნავია, რომ ამერიკაში საკმაოდ მაღალია უაქციზო, კონტრაბანდული თამბაქოს ნაწარმის მოხმარების მასშტაბები. ნიუ იორკის შტატის ბიუჯეტი თამბაქოს შავი ბაზრის გამო ზარალობს დაახლოებით 1.63 მლრდ. აშშ დოლარს. (Bresiger, 2017:2). ეს აღნიშნული შტატის მოსახლეობის რიცხოვნობის გათვალისწინებით (19.85 მლნ. კაცი) ერთ სულზე გაანგარიშებით წელიწადში შეადგენს 82.1 აშშ დოლარს. მართალია, ეს მაჩვენებელი აშშ-ის თითოეულ მცხოვრებზე გაანგარიშებით აქციზური სახსრების მობილიზაციის მაჩვენებელს თითქმის 1.8-ჯერ აღემატება, მაგრამ მხედველობაშია მისაღები ის გარემოებაც, რომ ნიუ იორკს ყოველწლიურად ათეულობით მილი-

ონი ტურისტი და ვიზიტორი ყავს, რომელთა დიდი ნაწილი თამბაქოს ნაწარმის, მათ შორის კონტრაბანდული და კონტრაფაქტული პროდუქციის მომხმარებელია.

საქართველოში მოსახლეობის ერთ სულზე კონტრაბანდული და კონტრაფაქტური თამბაქოს ნაწარმის რეალიზაციის გამო სახელმწიფო ბიუჯეტმა 2018 წელს დაკარგა დაახლოებით 150 მილიონი ლარს, რაც მოსახლეობის ერთ სულზე გაანგარიშებით დაახლოებით 15 აშშ დოლარის, ხოლო სახელმწიფო ბიუჯეტის თამბაქოს რეალიზაციიდან მისაღები ჰიპოტეზური შემოსავლების დაახლოებით ერთი მეხუთედის ეკვივალენტურია. იმის გათვალისწინებით, რომ ბოლო დრომდე მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდა აქციზური განაკვეთი ფილტრიან და უფოლტრო სიგარეტზე, აგრეთვე დაუფასოებელ თამბაქოზე (თუთუნზე), მასობრივი ხასიათი მიიღო საქართველოში უფილტრო სიგარეტების რეალიზაციამ, რომელთაც „საჩუქრად“ ცალკე კომპლექტად მიეწოდებათ ფილტრები და რის გამოც ყოველ კოლოფ სიგარეტზე სახელმწიფო ბიუჯეტი კარგავდა 1.1 ლარს, სახელმწიფო ბიუჯეტისთვის შესაბამისი მოცულობის აქციზის დანაკარგის გამო საქართველოში წარმოებული უფილტრო სიგარეტების მთლიანი მოცულობის (დაახლოებით 85 მლნ. კოლოფი) მეოთხედი მაინც კონტრაფაქტულ პროდუქციას წარმოადგენდა.

დასკვნა

უდავოა აქციზური გადასახადების მზარდი როლი ბიუჯეტის საგადასახადო შემოსავლების ფორმირებაში, მთლიანად, ქვეყნის საგადასახადო ტვირთის ფორმირებაში. შეიძლება ითქვას, რომ სწორედ აღნიშნული სახის გადასახადმა იტვირთა თავის თავზე ის მოსალოდ-

ნელი ზარალი, რაც განიცადა სახელმწიფო ბიუჯეტმა 2017 წლიდან ბიზნესისათვის ე.წ. „ესტონური მოდელის“ შემოღებით და ამ უკანასკნელისათვის საგადასახადო ტვირთის შემსუბუქებამ მოგების გადასახადების ნაწილში. ამასთან, აღნიშნულმა საგადასახადო ინვერსიამ სერიოზული ცვლილებები გამოიწვია საგადასახადო ტვირთის ფორმირებაში არა მარტო სტრუქტურულად, არამედ სოციალური კუთხითაც. მოგების გადასახადი - პირდაპირი გადასახადია, აქციზი - არაპირდაპირი, შესაბამისად, ის ტვირთი, რომელიც აქამდე მხოლოდ მეწარმეებზე მოდიოდა, ეხლა გაცილებით ფართო მასშტაბით - მთელ საზოგადოებაზე გადანაწილდა. აქციზით გამოწვეულმა საგადასახადო ტვირთმა, ფაქტობრივად, ორმაგი დეფლირება განიცადა - იგი ზემოხსენებული „ეკონომიკური თავისუფლების შესახებ“ ორგანული კანონისა და შესაბამისი საკონსტიტუციო ჩანაწერის მძევალია, მეორე მხრივ კი, მის ამგვარ ფისკალურ სტატუსს აძლიერებს „ესტონური მოდელის“ მიერ ბიუჯეტის შემოსავლების კლების კომპენსატორის ფუნქცია. ამის გამოცაა, რომ ამჟამად მოსახლეობის ერთ სულზე მშპ-ის მოცულობაზე აქციზური ტვირთის თანაფარდობა საქართველოში დაახლოებით 8.5-ჯერ უფრო მაღალია, ვიდრე აშშ-ში.

არის კიდევ ერთი გარემოება, რომელიც აქციზურ გადასახადს საკმაოდ მოწყვლადს ხდის ტვირთის სიმძიმის ზრდის გამო: ესაა კონტრაბანდის, კონტრაფაქტული პროდუქციის წარმოებისა და იმპორტის ზრდის და პროდუქციის ჩანაცვლების მაღალი ალბათობა. საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდგომი პერიოდი საკმაოდ მდიდარია ამგვარი მაგალითებით.

ლიტერატურა და წყაროები:

1. საქართველოს საგადასახადო კოდექსი (2019), მუხლი 188.
2. საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს მონაცემები. URL:www.mof.ge
3. საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მონაცემები. URL:www.geostat.ge
4. Bresiger, G. (2017). "NYC is the cigarette smuggling capital of the US: study". *New York Post*. Retrieved 2017-11-13. URL: <https://nypost.com/2017/11/11/nyc-is-the-cigarette-smuggling-capital-of-the-us-study/> (ხელმისაწვდომია 21.10.2019)
5. Cook C. (2018) How High Are Cigarette Tax Rates in Your State? URL:<https://taxfoundation.org/state-cigarette-tax-rates-2018/>
6. Excise Tax in The United States. - URL:https://en.wikipedia.org/wiki/Excise_tax_in_the_United_States#Tobacco (ხელმისაწვდომია 21.10.2019)
7. Боровко, Л. (2012) Трансформация акцизных налогов и эффективность их реформирования в Российской Федерации. Автореф. дис. на соиск. уч. степ. к.э.н. Ставрополь. URL: <http://economy-lib.com/transformatsiya-aktsiznyh-nalogoov-i-effektivnost-ih-reformirovaniya-v-rossiyskoy-federatsii> (ხელმისაწვდომია 21.10.2019)